

4. Nor Hayit, Tohir Usmon. Kurash yo'llari. – I. 1992 y. – B. 14.
5. Логофет Д.И. Страна безправия Бухарское ханство... СПб. 1909. – С. 91.
6. Tursunov S., Rashidov Q. Boysun. Toshkent: Akademnashr, 2011. –B. 560.
7. Tursunov S., Turdiyev T. Denov. –Toshkent: Fan, 2009. –B. 501.
8. Хаников. Н. Описание Бухарского ханства. СПб. 1843. С. 211, 213.
9. O'zR MDA. 323-fond, 1-ro'yxat, 1116-ish, 1-varaq.
10. O'zR MDA, 47-fond, 1-ro'yxat, 333-ish, 7-varaq.
11. O'zR MDA, 47-fond, 1-ro'yxat, 333-ish, 9-varaq.
12. O'z MA, 1010-jamg'arma, 1-ro'yxat, 66-ish, 91- varaq.
13. Farhangi tafsirii zaboni tochiki. Iborat az 2 child. Childi 1. A-N. Zeri tahriri S.Nazarzoda, A.Sanginov, S.Karimov, Mirzo Hasani Sulton. – Dushanbe, 2008. – B. 691, 740.
14. Farhangi tafsirii zaboni tochiki. Iborat az 2 child. Childi 2. A-N. Zeri tahriri S.Nazarzoda, A.Sanginov, S.Karimov, Mirzo Hasani Sulton. – Dushanbe, 2008. – B. 517.

МУСТАҚИЛЛИКНИНГ ДАСТЛАБКИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОН ВА МАРКАЗИЙ ОСИЁ РЕСПУБЛИКАЛАРИ ЎРТАСИДА МАДАНИЙ АЛОҚАЛАР

Ўролова Малика Тўлқин қизи

Термиз давлат педагогика институти ўқитувчиси
orolovamalikagmail.com

Аннотация: Мазкур мақолада, Мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистоннинг Марказий Осиё республикалари билан маданий- маърифий алоқалари маданий тадбирлар, алоқаларнинг тамомила янгича кўриниши эътироф этилади. Юртимизда олиб борилаётган кенг кўламли ислохотлар замирида, халқлар ўртасидаги дўстлик, қариндошчиллик муносабат-ларининг яънада мустаҳкамланаётганлигидан далолат беради.

Калит сўз ва иборалар: Маданият, театр, маданият маркази, дoston, қариндошчиллик, маънавий -маърифий кеча, дўстлик ва биродарлик,

Аннотация: В данной статье признаны культурно-просветительские связи Узбекис-тана с республиками Средней Азии в первые годы независимости, культурные мероприятия, совершенно

1991 йил 31 август юртимиз тарихида муҳим сана бўлиб қолди. Негаки, кўп йиллар давомида қутилган миллий кун, Мустақилликка эришилган сана этиб белгиланди. Мустақил Ўзбекистон Республикаси айни дамда ўзининг сиёсий,

новый облик отношений. Это показывает, что дружба и родственные связи между народами крепнут в условиях проводимых в нашей стране масштабных реформ.

Ключевые слова и фразы: Культура, театр, культурный центр, эпос, родство, духовно-просветительская ночь, дружба и братство

Annotation: In this article, the cultural and educational relations of Uzbekistan with the republics of Central Asia in the first years of independence, cultural events, and a completely new look of relations are recognized. It shows that friendship and kinship relations between peoples are getting stronger in the context of large-scale reforms being carried out in our country.

Key words and phrases: Culture, theater, cultural center, epic, kinship, spiritual-educational night, friendship and brotherhood

иқтисодий, маданий, ижтимоий ва бошқа барча соҳадаги фаолиятини мустақил, ўз йўналиши, ўзига хос бошқарув тизими асосида амалга ошириш имкониятига эга бўлди. Шу жумладан, қардош халқлар билан маданий соҳада ҳам кенг кўламли алоқалар йўлга қўйилди.

Бир-бирига яқин ҳаёт тарзи ва яшаши, умуман маданий ҳаёт даражаси, бу халқларнинг мустақиллик даврига келиб янгилаш ва ўзига хос муносабатлар тус олди. Марказий Осиё ҳудудидаги бешта мустақил давлатлар ўртасида қалбан ўхшаш ва яқинликлар кўпдир. Бир-бирига қўшни бўлган давлатларнинг маданияти, дини, қариндош, уруғ муносабатларининг туташиб кетганлиги уларни янада яқинлаштиришга замин бўлади. Улар минг йиллар давомида бир маънавий–маданий маконда яшаб келадилар. Ҳозирги даврда бу республикалар ўртасида тобора маданий ҳамкорликлар, маданий жараёнлар яхшиланиб бормоқда. Буни қуйидаги мисолларда яққол кўришимиз мумкин.

1992 йил Марказий Осиё республикалари ўртасида ўзаро театр соҳасида ижодий маънавий – маърифий тадбирлар ўтказилди. Бу ҳамкорликлар натижасида “Наврўз – 92” тадбири бўлиб ўтди. Тошкентда бўлиб ўтган, тадбирда Тожикистон, Туркменистон, Қирғизистон, Қозоғистон ва вилоятларимиздан театр соҳасининг машҳур ижодкорлари ўзларининг дастурлари билан иштирок етишди. Унда Тожикистоннинг “Ахорун” театри, Туркменистоннинг Давлат ёшлар тажриба театри, Лохутий номидаги Тожикистон Академик драма театри, Қирғизистон Академик драма театри, А. Хидоятлов номидаги ўзбек Давлат драма театри, Ю. Шакаржонов номидаги Фарғона вилоят мусикали драма ва комедия театрилари иштирок етишди. Халқаро театр байрамининг ғолиби, олий мукофот (Гран- При) - Туркменистоннинг Давлат ёшлар тажриба театрининг “Далли Думбул” спектакли сазовор бўлди. Халқаро Театр уюшмалари конфедерациясининг махсус мукофоти - Ю. Шакаржонов номидаги Фарғона вилоят мусикали драма ва комедия театрининг “Тошкентга саёҳат” комедиясига берилди.

Марказий Осиё мамлакатларининг энг йирик “Наврўз”, халқаро “Шарқ – Ғарб”, “Илҳом – XX”, энг яхши спектакллар фестиваллари, энг яхши актёрлик ишларининг кўрик танловилари, кўғирчоқ

театрларининг, Тошкент театрларининг “Баҳор чоррахасида” фестиваллари машҳур бўлиб кетди.

Бундай тадбирларнинг самараси халқлар ўртасидаги дўстлик ришталарини яънада мустаҳкамланишига хизмат қилиб қолмасдан балки соҳалар бўйича мулоқат қилишга, фикр алмашунувига хизмат қилади ҳамда маданий жараёнларнинг ўсишига олиб келади.

1994 йил 10 январ Ўзбекистон ва Қозоғистон Республикалари ўртасида маданият, илм –фан, туризм, соғлиқни сақлаш ва бошқа бир қатор соҳалар бўйича битим имзоланди. Натижада, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси “ Ўзбекистонда Қозоғистон Республикаси кунларига тайёргарлик кўриш ва ўтказиш тўғрисида “ қарор қабул қилинди. Қарорга мувофиқ, Қозоғистон Республикаси кунларига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш бўйича ташкилот қўмитаси тузилди. 1994 йил 23- 27 май Ўзбекистонда Қозоғистон кунлари ўтказилди. 23 май қардош мамлакатдан 600 га яқин меҳмон ташриф буюрди. Улар орасида давлат ва жамоат арбоблари, ёзувчилар ва санъаткорлар бор эди. Бундан асосий кўзланган мақсад, тарихан яқин халқларнинг меҳр – оқибат, дўстлик, қариндошчиллик муносабатлар замирида маданий соҳани ривожлантиришга қаратилган улуғ ғоялардан иборат эди. Ўзбекистонда Қозоғистон кунларининг очилишига бағишланган тантанали йиғилишда биринчи президентимиз И.А. Каримов нутқ сўзлади.” Қадим- қадим замондан Туронзамин деб аталган бу поёнсиз кенгликларда қозоғу, ўзбек, қирғиз, туркман барчамизнинг ота – боболаримиз от суриб ўтганлар. Ям–яшил серҳосил далаларда чорва боққанлар, деҳқончиллик қилганлар. Не –не босқинларни, қирғинларни кўрган бу тупроқни боболаримиз ёнма – ён, туриб ҳимоя қилганлар. Бинобарин, бизнинг тарихимиз ҳам, тақдиримиз ҳам бирлашиб кетган ва бу Аллоҳ таоло берган азалий ва абадий насибамиздир”.

Ўзбекистонда

Қозоғистон

Республикаси кунлари давомида икки республиканинг Фанлар академиялари учрашуви бўлиб ўтди, уларнинг таъбири билан айтганда “...Илм- фаннинг миллий чегараси йўқ, ҳамма халқларга хизмат қилиши керак.”

Дарҳақиқат, Қозоғистон ҳудудида ўзбеклар азалдан яшаб келганидек, Ўзбекистон ҳудудида ҳам қозоқ дўстларимиз аҳил иноқ бўлиб яшаб келмоқда. Республикамизнинг турли ҳудудларида ўз меҳнати билан ном олган бир қатор инсонларни мисол қилишимиз мумкин. Жумладан, маънавий – маърифий муҳитни тиклашга, халқларимизнинг маданиятини ёритишда жонбозлик қилган Жондор Туленов, Қолдибек Сейданов, хизмат кўрсатган халқ таълими ходими Тожибек Бойирбеков, хизмат кўрсатган ўқитувчи Жамила Бексултоновалар шулар жумласидандир. Бундан кўриниб турибдики, халқларимиз ўртасида маданий муҳитнинг пойдевори бўлиб хизмат қилади. Ўзбекистонда Қозоғистон кунлари давомида тарихий сана 24 май Тошкент шаҳрида Қозоғистон Республикаси элчихонаси очилди. Шу ўринда шуни таъкидлаш керакки, юртимизда Қозоғистон маданият маркази ташкил топди. Бу эса юртимизда истиқомат қилаётган бир миллиондан ортиқ қозоқ миллатига мансуб юртдошларимизнинг қалбида қариндошчилик муносабатлари янада мустаҳкамланди.

1994 йил Тошкентда Марказий Осиёдаги бешта мамлакат - Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркменистон ва Ўзбекистон Республикалари илм-фан ва технология бошқарадиган давлат ташкилот раҳбарлари маслаҳат кенгашининг биринчи мажлиси бўлиб ўтди. Янги халқаро ташкилот минтақадаги давлат бошлиқлари кенгашининг қарорига биноан тузилган. Шу муносабат билан қабул қилинган меморандумда фан ва техника соҳасидаги ҳамкорликнинг асосий, энг долзарб муаммолари белгилаб олинди. Маслаҳат Кенгашида Марказий Осиё халқларининг қадимий ва ўрта асрлар тарихини тадқиқ этиш, илм- фан соҳасидаги лойиҳалар ва

таклифларни муҳокама этиш асосий вазифа этиб белгиланди. Биринчи Кенгашида кенгашнинг мажлисларини мунтазам равишда ва навбати билан бешта мамлакатнинг ҳар бирида ўтказиб туриш белгиланди.

1994 йил 1 июн куни Марказий Осиё Республикалари Болалар фольклор – этнография фестивали бўлиб ўтди. Фестивалдан кўзланган мақсад, дўстлик, санъат, куй – қўшиқ чегара билмайди бу эса қалбларни янада яқинлаштириб қолмасдан, ҳудудий қўшничилик муносабатларимизга ижобий таъсир ўтказади. 1994 йил май ойида Олмаота шаҳрида “Туркий халқлар мусиқаси” номи билан I халқаро симпозиум бўлиб ўтди. Симпозиумнинг асосий мақсади туркий халқларнинг узоқ ўтмишга ега бўлган тарихий қадриятлари, мусиқий анъаналарини чуқурроқ ўрганиш, илмий назарий тадқиқ этиш ва бугунгача сақланиб қолган меросни изчил ўрганиб, тарғиб этишдан иборат бўлди. Турли хил кўرғазмалар, фестиваль ва мусобақалар халқларимиз ўртасидаги маданий жипсликни таъминлаб, маънан ва руҳан баркамол инсонийлик ғоясини тарғиб қилади.

Қозоғистонда Ўзбекистон кунларининг тантанали очилиш маросими 1995 йил 20 майда бўлиб ўтди. Унда Биринчи Президентимиз И.А.Каримов нутқ сўзлаб, икки халқнинг иноқлиги, бирдамлиги абадий дўстлик ҳақида ўзининг фикр мулоҳазаларини айтиб ўтди. Республикалар ўртасида маданий алоқалар узвий ва анъанавийдир. Жумладан, Абай, Жамбул, Мухтор Авезов, Собит Муқонов, Анвар Олимжонов, Ўлмас Сулаймонов асарлари юртимизда ўзбек тилида таржима қилиниб, ёшларимиз кенг жамоатчилик вакиллари ўртасида машҳур ва ўзбек ёзувчилларининг асарлари билан доимо ёнма – ён туради.

Юртимизда ташкил этилган қозоқ маданият маркази қозоқ маданий муҳитини сақлаш ва уни эътироф этиш билан бирга халқлар ўртасида муносабатларнинг ривожлантиришнинг асосий устувор масала қилиб белгиланган. Машҳур қозоқ

буюк шоири ва мутафаккири Абай туғилган кунининг 150 йиллиги юртимизда кенг нишонланди. Маънавий - маърифий кечаларнинг ўтказилиши юртимизда яшовчи қозоқ миллатига мансуб юртдошларимизнинг ва шу билан бирга қозоқ халқининг ўзбек халқига бўлган самимияти, меҳр-оқибати, ишонч ва дўстлик муносабатлари янада мустаҳкамлигини таъминлайди. Юртимизда қозоқ тилидаги дарсликлар, телевидение кўрсатувлари шу билан бирга мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб қозоқ тилида “Нурли жол” республика газетаси нашр этилмоқда.

Республикаимизнинг Байналмилал маданият маркази ва миллий маданий марказлар фаолияти ҳақида турли оммавий ахборот воситаларида мунтазам ёритилиб келинади. Мисол учун қозоқ тилидаги “Жетиген” ва “Дийдар”, қирғиз тилида “Айчурек”, тожик тилидаги “Меҳрангез”, “Рангинкамон” туркум кўрсатувларини қизиқиб томоша қилишади.

Марказий Осиё республикаларининг илмий, маданий соҳаларни ривожланишида турли хил учрашувларни, мулоқотларни кўришимиз мумкин. 1994 йил Қирғизистон ва Ўзбекистон Республикалари ўртасида муносабатлар иқтисодий ва маданий соҳаларда кенг кўламли ишлар олиб борилди. Қирғизистонга ташриф буюрган Ўзбекистон делегацияси ва Қирғизистоннинг деярли барча овулу шаҳарларининг вакиллари – чўпондан тортиб таниқли олимлар, давлат арбоблари иштирокида ўтган мажлис, Марказий Осиёнинг замонавий тарихида энг ёрқин саҳифа бўлиб кирди. Бу анжуманда Ислон Каримовга “Руҳоният” халқаро уюшмасининг “Халқлар ўртасидаги тинчлик ва тотувлик учун “мукофоти топширилди. 1995 йил 28 августда Бишкекда туркий тилли давлатлар бошлиқларининг учрашуви бўлиб ўтди. Учрашувда, Марказий Осиё республикалари фақат иқтисодий ва ишлаб чиқариш соҳасидагина эмас, шу билан бирга маънавий, маданий, илмий соҳаларни ҳам қамраб олиши кераклиги таъкидланди.

Шу билан бирга, қардош халқлар “Манас” достоннинг мингйиллик байрамида иштирок этишди. “Манас” эпоси қардош халқлар тарихини, маданиятини бир – бирига боғлаш билан бирга уйғунлигини касб этди.

Юртимизда қирғизларнинг машхур достони ўзбек тилига таржима қилинди. Маданий марказ ва кенг жамоатчиллик томонидан “Манас”нинг минг йиллиги кенг нишонланди. “Манас” достоннинг бош қаҳрамони Манас бўлиб, унинг суюкли умр йўлдоши Бухоро хонининг қизи Хоникей малика бўлган. Достондаги бу муносабатлардан кўришимиз мумкинки, халқларимиз ўртасида қариндошчиллик, қадрдонликдан далолат беради. Бу каби улуғвор эпослар халқларимиз ўртасида маънавий куч вазифасини ўтайди.

Тарихдан маълумки муносабатларни дўстлик ришталари билан боғлаб, ижод қилган, ўзбек ва тожик халқлари маънавий қадриятларни янада бойитишга хизмат қилган, дўстлик ва биродарлик тимсоли бўлган Абдурахмон Жомий ва Алишер Навоий, Садриддин Айний ва Абдулла Қодирий, Мирзо Турсунзода ва Ғафур Ғулом каби улуғ мутаффакир зотларнинг ижоди, халқларимизнинг бой маънавиятини юксалтиришдаги аҳамияти янада ортади.

Марказий Осиё давлатлари ва халқлари ўртасида маданият, маърифат, тил, илм-фан ва маънавий қадриятларга асосланган ўзаро ҳамкорликнинг тобора ривожланиши учун минтақадаги зиёлилар ва кенг жамоатчиликнинг мурожаатлари инобатга олиниб, халқларимиз ўртасидаги қадимий дўстлик ва маънавий бирликни янада мустаҳкамлаш мақсадида 1996 йилда “Марказий Осиё халқлари маданияти Ассамблеяси халқаро жамоатчиллик ҳаракатини ривожлантириш жамғармасини қўллаб – қувватлаш тўғрисида” Вазирлар Маҳкамаси қарор қабул қилди. Қарордан мақсад, халқларимизнинг муштарак бой анъанавий меросини авайлаб-асрашга, адабиёт, санъат, илм-фан соҳасида эришган ютуқларини дунёга танитиш, бу соҳада янги имкониятларни излаб топиш ва

тарғибот ишларини такомиллаштиришга қаратилган фаолият дастури ишлаб чиқилди. Тошкент шаҳрида унинг Жамғармаси тузилди. Буюк аждодларимизнинг асрлар мобайнида яратилган ва ноёб маънавий мулкимизга айланган мероси — муштарак миллий ва умуминсоний қадриятларни авайлаб асраш, бойитиш ва ёш авлоднинг муштарак анъаналарга ҳурмат ва садоқат, истиклол туфайли қайта уйғонган ўзликни англаш, миллий ғурур, меҳр-оқибат, яқин қўшничилик ва биродарлик туйғуларини юрак-юракдан ҳис етиши, минтақада тинчлик ва осойишталик бунёдкорлари таъминлашга қаратилди. Мунтазам равишда маданият, адабиёт, санъат, фолклор, миллий ҳунармандчилик, болалар ижоди каби соҳалар бўйича халқаро

фестиваллар, анжуманлар, кўрик-танловлар ўтказиш, Ассамблеянинг турли мукофот ва совринларини жорий етиш, масаласи ишлаб чиқилди.

Хулоса ўрнида, Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатида асосий йўналишлардан бири, Марказий Осиё Республикалари билан маданий ҳамкорлик ва дўстлик алоқаларини мустаҳкамлашга қаратилган. Бу мустақил бешта давлатлар тарихи, маданияти, тили ва дини, келиб чиқиши чамбарчас боғлиқдир. Ўзбекистон Республикаси Марказий Осиё республика халқлари ўртасида тенг ҳуқуқли ва ўзаро маданий ва маърифий тадбирларда ҳамкорлик ўрнатиб уни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш тадбирларини босқичма-босқич амалга ошириб келмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. И.А.Каримов “Биздан озод ва обод Ватан қолсин” Т. – “Ўзбекистон” – 1996 йил 233 бет.
2. И.А.Каримов “Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир” 3 том Т.- “Ўзбекистон” 1996.
3. И.А.Каримов “Озод ва обод Ватан, эркин ва фаравон ҳаёт – пировард мақсадимиз” Т.- “Ўзбекистон” 2000.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 246 сон қарори (1995 –йил 30 – июн)
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 407 сон қарори (1996 йил 21-ноябр)
6. А.Собиров “Мустақил Ўзбекистон тарихи” Т, 2009.
7. Марказий Осиё халқлар донишмандлиги “Таълим нашириёти” Т, 2019.
8. Янги Ўзбекистоннинг 7- зафарли йили. Ўқув қўлланма, Т. “Шарқ” 1999.
9. Ўзбекистон Республикаси Энциклопедик маълумотнома, Т.“Давлат илмий нашириёти” 2002.
10. Халқ сўзи №90 (585) 1994 йил 7 май.
11. Халқ сўзи № 95 (843) 1994 йил 17 май.
12. Халқ сўзи №101 (849) 1994 йил 25 май.

ВЗГЛЯД НА ИСТОРИЮ КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЕЙ УЗБЕКИСТАНА И АФГАНИСТАНА

Дусматова Олтиной Турсун кизи

Преподаватель кафедры всемирной истории ТерДУ
+99899 379-30-35, oltinoy.dusmatova@bk.ru

Аннотация: В данной статье освещается история культурных связей Узбекистана и Афганистана, взаимное

экономическое сотрудничество между Узбекистаном и афганскими государствами в годы независимости, проводимые